

Daria Kucyper, Kamil Mamak, Wojciech Płóciennik

Warunkowe zawieszenie wykonania kary w świetle wypowiedzi praktyków wymiaru sprawiedliwości*

1. Wprowadzenie

Powszechne stosowanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności (dalej: „WZK”) od lat powoduje poważne problemy dla wymiaru sprawiedliwości. Z punktu widzenia jej umiejscowienia w Kodeksie karnym¹ – wśród mechanizmów probacyjnych – powinno nas raczej cieszyć jej szerokie wykorzystywanie. Jest jednak odwrotnie. Polska od lat zmaga się z problemem przeludnionych zakładów karnych, a obecny wskaźnik prizonizacji (192 osoby na 100 tys. mieszkańców)² plasuje nas w czołówce krajów Unii Europejskiej³ o najbardziej surowych systemach karania. Jednym z możliwych sposobów wyjaśnienia takiego paradoksalnego stanu rzeczy może być fakt, że ten rodzaj reakcji karnoprawnej jest nadużywany, a także to, że w wielu przypadkach dochodzi do zarządzenia wykonania kary pozbawienia wolności, a rozmiary tego zjawiska przekraczają rzeczywiste potrzeby z punktu widzenia racjonalnej polityki karnej⁴.

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji numer DEC-2013/11/N/HS5/04235.

¹ Ustawa z dn. 6 VI 1997 r. – Kodeks karny, Dz.U. 2016, poz. 1137, tekst jedn. ze zm., dalej: „Kodeks karny”, „k.k.”

² Dane Word Prison Brief, < <http://www.prisonstudies.org/country/poland> >.

³ Wyprzedzają nas tylko kraje bałtyckie i Czechy. Zob. badania Word Prison Brief, < http://www.prisonstudies.org/highest-to-lowest/prison_population_rate?field_region_taxonomy_tid=14 >.

⁴ Zob. K. Mycka, T. Kozłowski, *Paradoksy polskiej polityki karnej, czyli jak zapelniamy więzienia nadużywając środków probacji*, „Kwartalnik Probacja” 2013, nr II/2013, s. 5 i n.

Zmiany w zakresie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności stanowiły centralny punkt nowelizacji, która weszła w życie z dn. 1 lipca 2015 r.⁵ Kolejne korekty legislacyjne, niepozostające bez wpływu na jej funkcjonowanie, weszły w życie niecały rok później – z dn. 15 kwietnia 2016 r.⁶ Na długofalową ocenę tych decyzji przyjdzie nam jeszcze poczekać, jednak już teraz można sprawdzić, jakie zdanie w zakresie dokonywanych zmian mają praktycy wymiaru sprawiedliwości. W niniejszym artykule przedstawione zostanie opracowanie badań ankietowych, których centralnym przedmiotem zainteresowania była instytucja warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności. Pytania dotyczyły zarówno samej idei warunkowego zawieszania kary, jak i konkretnych rozwiązań legislacyjnych.

Identyfikacja poglądów praktyków prawa może mieć istotne znaczenie dla oceny instytucji warunkowego zawieszenia kary, jak również stanowić impuls do sformułowania postulatów *de lege ferenda* w zakresie regulacji dotyczących tej instytucji.

2. Metodologia

Badania stanowiące przedmiot niniejszego opracowania zostały przeprowadzone przy użyciu techniki ankiety internetowej. Kwestionariusz ankiety⁷ został sporządzony za pomocą narzędzia Formularze Google⁸, a następnie udostępniony za pośrednictwem portalu Facebook przez strony o tematyce prawniczej⁹. Konstrukcja formularza ankiety wobec braku konieczności ujawnienia jakichkolwiek danych osobowych zapewniała respondentowi całkowitą anonimowość. W związku z umieszczeniem kwestionariusza ankiety w Internecie dostęp do niego miała nieograniczona liczba odbiorców. Niemniej jednak w instrukcji do ankiety pojawiła się prośba, aby wypełniły ją wyłącznie osoby określające się jako praktycy wymiaru sprawiedliwości¹⁰.

⁵ Dz.U. 2015, poz. 396.

⁶ Dz.U. 2016, poz. 428.

⁷ Dostępny pod adresem: < https://docs.google.com/forms/d/1ZVZZBDjXSs9IUGU-PY0Hca2FnR0fIzoBEOp5_o8mFD5E/viewform?edit_requested=true >.

⁸ Narzędzie dostępne na stronie: < <https://www.google.pl/intl/pl/forms> >.

⁹ Początkowo na profilu Katedry Prawa Karnego UJ, a następnie m.in. przez: Iustitia Polska – „Polish Judges”, Pokój Adwokacki, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego, e-Czasopismo Prawa Karnego i Nauk Penalnych.

¹⁰ Treść instrukcji: „W Katedrze Prawa Karnego Uniwersytetu Jagiellońskiego prowadzony jest projekt badawczy «Funkcjonowanie instytucji warunkowego zawieszenia kary

Ankieta została przeprowadzona w dn. od 5 lutego 2017 r. do 23 lutego 2017 r. W badaniu wzięły udział sto trzy osoby. Najwięcej osób wypełniło ankietę w dn. 6 lutego 2017 r. (pięćdziesiąt cztery).

Kwestionariusz zawierał trzy pytania określające badaną grupę, dwa-dzieścia dwa pytania merytoryczne w formie pytań zamkniętych, jedno pytanie otwarte oraz jedno pytanie dotyczące kwestii technicznych związanych z konstrukcją ankiety i sposobem jej przeprowadzenia.

2.1. Charakterystyka badanych

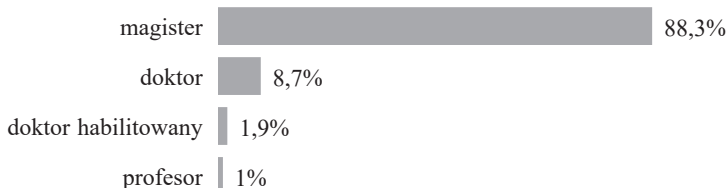
Ankietowani byli proszeni o wskazanie informacji dotyczących wykształcenia, wykonywanego zawodu oraz stażu pracy. Ze względu na fakt, że ankieta była skierowana do praktyków wymiaru sprawiedliwości, był to kolejny sposób zapobiegnięcia temu, aby osoby spoza tej grupy nie uczestniczyły w badaniu.

Pytanie otwierające ankietę dotyczyło wykształcenia respondentów (wykres 1). Największą grupę badanych stanowiły osoby z tytułem magistra – w tym przypadku było to aż 88,3% uczestników. Jeżeli chodzi o inne stopnie i tytuły naukowe, to 8,7% ankietowanych posiadało stopień doktora, 1,9% – doktora habilitowanego, a 1% osób posiadał tytuł profesora. W rezultacie przeprowadzone badania opierają się głównie na odpowiedziach udzielonych przez osoby posiadające tytuł magistra. Udział procentowy osób posiadających inne stopnie i tytuły naukowe jest tutaj znikomy.

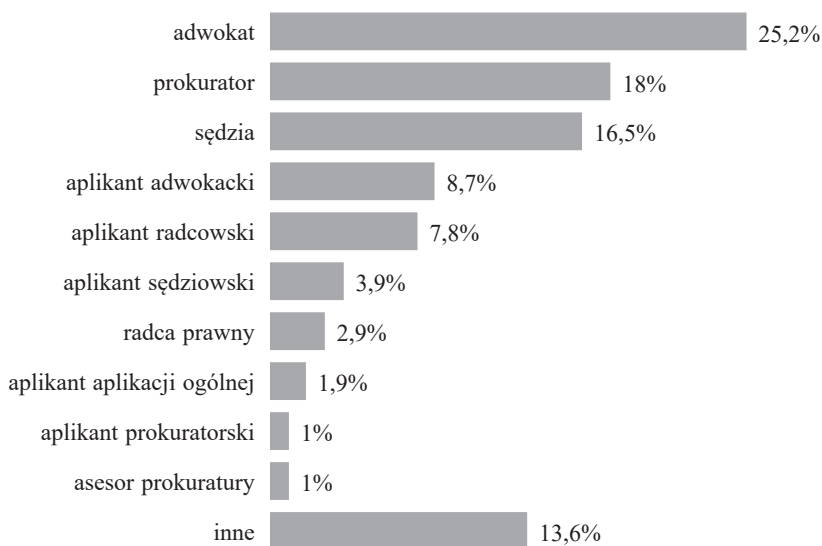
Drugie pytanie pozwalające określić badaną grupę związane było z rodzajem wykonywanego zawodu (wykres 2). Jak wskazano już wcześniej, ankieta została zawężona do praktyków prawa, jednak jest to także wewnętrznie bardzo zróżnicowana grupa. Różne są też role procesowe respondentów, co mogło także objawić się w podejściu do problematyki warunkowego zawieszenia wykonania kary.

pozbawienia wolności w świetle badań aktowych». W związku z tym zwracamy się do Państwa, jako osób najlepiej zorientowanych w praktyce funkcjonowania wymiaru sprawiedliwości, o udzielenie odpowiedzi na pytania poniższej, krótkiej ankiety. Ankieta skierowana jest do praktyków prawa. Wszystkie odpowiedzi są w pełni anonimowe i posłużą jedynie do opracowania zbiorczych zestawień statystycznych. Tytułem wprowadzenia należy przypomnieć, że przepisy dotyczące instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary (dalej WZK) zostały na przestrzeni ostatnich lat istotnie znowelizowane. Przed 1 lipca 2015 r., obowiązywały normy, które umożliwiały szerokie stosowanie badanej instytucji. Kara pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania była istotnym elementem polityki karnej, wskazywano, że jest nadużywana. Ten stan rzeczy miał zmienić się pod wpływem wskazanej nowelizacji”.

Wykres 1. Wykształcenie

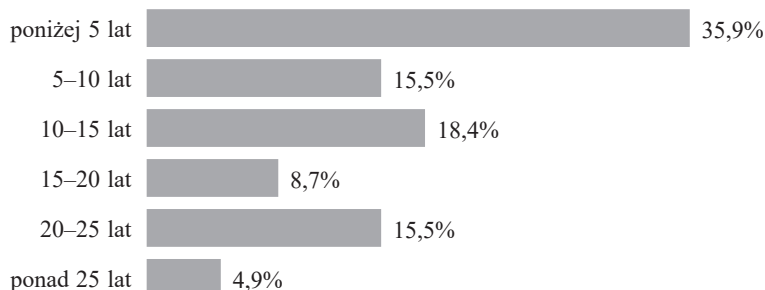

Wykres 2. Zawód

Najliczniejsza grupa badanych, bo aż 25,2% osób, to adwokaci. Na drugim miejscu uplasowali się prokuratorzy (18% badanych). Zawód sędziego wykonuje 16,5% badanych. Liczną grupę stanowią także aplikanci, których można podzielić na: aplikantów adwokackich (8,7%), aplikantów radcowskich (7,8%), aplikantów sędziowskich (3,9%), aplikantów aplikacji ogólnej (1,9%) oraz aplikantów prokuratorskich (1%). Ponadto wśród badanych znalazło się 13,6% osób wykonujących inny zawód oraz 1% osób będących asesoraми prokuratorskimi.

Wykres 3. Staż pracy zawodowej

Jeśli chodzi o staż pracy badanych (wykres 3), najliczniejszą grupę stanowią osoby posiadające do pięciu lat stażu zawodowego (35,9%). Oznacza to, że wśród badanych przeważają osoby, które dopiero rozpoczynają swoją karierę. Drugą liczną grupę badanych stanowią osoby bardziej doświadczone, posiadające od dziesięciu do piętnastu lat stażu w zawodzie (18,4%). Wśród badanych znalazły się również osoby, które mają od dwudziestu do dwudziestu pięciu lat stażu (15,5%), pięć do dziesięciu lat stażu (15,5%) oraz osoby posiadające od piętnastu do dwudziestu lat stażu (8,7%). Najmniej osób badanych posiada ponad dwadzieścia pięć lat stażu – udział procentowy tych badanych sięga 4,9%.

2.2. Zagadnienia ogólne

Przechodząc do analizy pytań merytorycznych, należy zacząć od pytań, które nie były skoncentrowane na konkretnych rozwiązaniach normatywnych, a dotyczyły idei związanych z instytucją warunkowego zawieszania wykonania kary i miały bardziej ogólną naturę. Odpowiedzi na te pytania mają więc bardziej ponadczasowy charakter, ponieważ na ich podstawie można formować ogólniejsze wnioski co do oczekiwanego modelowego kształtu tej instytucji.

W pierwszym pytaniu poproszono ankietowanych o wypowiedzenie się w kwestii potrzeby istnienia instytucji warunkowego zawieszania wykonania kary pozbawienia wolności (wykres 4). Zdecydowana większość respondentów, bo aż 97,1% (w tym 100% sędziów), odpowiedziała na zadane pytanie pozytywnie. Jedyne 2,9% osób badanych wypowiedziało się w tej kwestii negatywnie. Instytucja warunkowego zawieszania kary pozbawie-

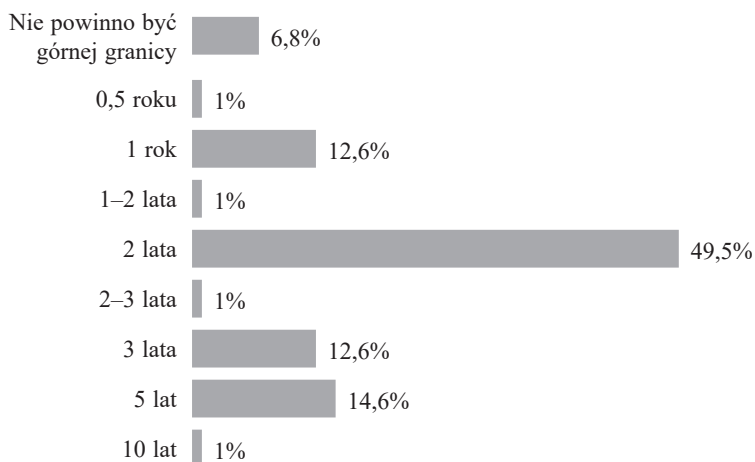
Wykres 4. Czy uważa Pan/Pani, że powinna w ogóle istnieć możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności?

nia wolności spotyka się zatem z pozytywnym odbiorem pośród praktyków prawa. Co więcej, można przyjąć, że jej obecność w systemie jest w ich ocenie traktowana jako coś oczywistego, bez czego nie można wyobrazić sobie systemu karania.

Kolejną kwestią poddaną pod osąd respondentów była ocena granicy dotyczącej wymierzanej kary pozbawienia wolności, po przekroczeniu której nie powinno być mowy o zastosowaniu warunkowego zawieszenia wykonania kary (wykres 5). W odpowiedzi na to pytanie prawie połowa badanych uznała, że granicę powinna stanowić kara dwóch lat pozbawienia wolności

Wykres 5. W Pana/Pani ocenie jaka powinna być granica dotycząca wymierzonej kary, po przekroczeniu której nie powinno być możliwości zastosowania WZK?

(49,5% badanych). Jest to granica sprzed nowelizacji z lipca 2015 r., kiedy można było warunkowo zawiesić orzeczoną karę pozbawienia wolności właśnie w wymiarze nieprzekraczającym dwóch lat. Ponadto znaczna część badanych odpowiedziała, że górna granica powinna być ustawiona jeszcze wyżej – trzy lata (12,6% badanych) oraz pięć lat (14,6% badanych). Stosunkowo niewielka liczba badanych oceniła, że granica kary powinna wynosić rok (12,6% badanych). Znikomy procent stanowili ankietowani, którzy chcieli obniżenia granicy do sześciu miesięcy (1% badanych), oraz tacy, którzy uważają, że górna granica powinna zostać ustalona na poziomie od roku do dwóch lat, od dwóch do trzech lat lub pół roku (po 1% badanych). Osoby, które odpowiedziały, że nie powinno być górnej granicy, stanowiły 6,8% badanych. Już w tym pytaniu przejawia się zdecydowana postawa liberalizacyjna – większość badanych opowiedziała się za granicą znacznie przekraczającą obecną granicę, wynikającą z art. 69 k.k.

W kolejnym pytaniu badani zostali zapytani o możliwość zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary w sytuacji, w której wobec sprawy zastosowano już taką instytucję w przeszłości (wykres 6). Aż 67% badanych (76,5% sędziów) odpowiedziało, że powinna istnieć taka możliwość. Przeciwnych tej możliwości było 32% badanych (23,5% sędziów), a 1% badanych nie miał zdania. Tak duża liczba odpowiedzi pozytywnych może zaskakiwać, szczególnie w kontekście zarzutów, jakie wcześniej formowano w stosunku do tej instytucji. Jednym z nich było właśnie „nadużywanie jej stosowania” do sprawców, którzy już wcześniej skorzystali z jej dobrodziejstwa.

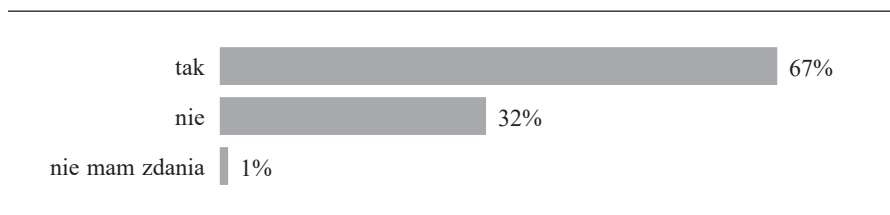
Na mocy nowelizacji wchodzącej w życie 1 lipca 2015 r. wprowadzono istotne modyfikacje w zakresie kary ograniczenia wolności¹¹, co było związane z chęcią zmiany struktury orzekanych kar. W celu zintensyfikowania dolegliwości związanych z karą ograniczenia wolności oraz redukcją atrakcyjności reżimu probacyjnego związanego z orzekaniem kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania zmodyfikowano art. 34 i 35 k.k.¹² Wśród licznych nowości znalazło się m.in. wprowadzenie instytucji dozoru elektronicznego¹³ jako sposobu wykonywania kary ograni-

¹¹ Więcej w zakresie zmian w karze ograniczenia wolności: T. Sroka, *Kara ograniczenia wolności*, w: *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015; M. Szewczyk, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Komentarz do art. 1-52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 720.

¹² Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy – Kodeks karny oraz niektórych innych ustaw z dn. 15 V 2014 r., druk nr 2393, Sejm VII kadencji, s. 17.

¹³ Więcej o zamianach w zakresie dozoru po nowelizacji z 1 VII 2015 r. zob. K. Mamak, D. Zając, *Dozór elektroniczny w świetle nowelizacji prawa karnego*, „Internetowy Przegląd Prawniczy TBSP UJ” 2015, nr 1, s. 127 i n.

Wykres 6. Czy Pana/Pani zdaniem, powinna istnieć możliwość WZK w sytuacji, w której wobec sprawcy zastosowano już taką instytucję w przeszłości?

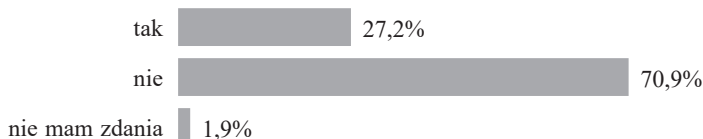
czenia wolności¹⁴. Wprowadzenie zmian w zakresie kary ograniczenia wolności miało spowodować istotne zmniejszenie częstotliwości jej orzekania. Kara ograniczenia wolności miała być karą preferowaną, wypierającą karę pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania. Nowelizacją z 11 marca 2016 r., która weszła w życie 15 kwietnia 2016 r., kara ograniczenia wolności praktycznie powróciła do kształtu sprzed nowelizacji z 1 lipca 2015 r. Jedną z najważniejszych zmian w jej zakresie było wykreślenie z katalogu sposobów wykonywania kary ograniczenia wolności obowiązku pozostawania w miejscu stałego pobytu lub w innym wyznaczonym miejscu, z wykorzystaniem systemu dozoru elektronicznego.

W związku ze zmianami dokonany dwiema nowelizacjami w zakresie kary ograniczenia wolności respondenci zostali zapytani, czy kara ograniczenia wolności w obecnym kształcie (tzn. bez możliwości zastosowania dozoru elektronicznego) stanowi rzeczywistą alternatywę dla pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania (wykres 7). Aż 70,9% badanych odpowiedziało na zadane pytanie negatywnie. Tylko 27,2% osób uważa, że kara ograniczenia wolności w obecnym kształcie stanowi rzeczywistą alternatywę dla kary pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania, a 1,9% osób nie ma zdania na ten temat. Nieco inaczej wygląda rozkład głosów, jeśli weźmiemy pod uwagę tylko i wyłącznie odpowiedzi udzielone przez sędziów – 52,9% z nich uważa, że obecnie ukształtowana kara ograniczenia wolności nie stanowi rzeczywistej alternatywy.

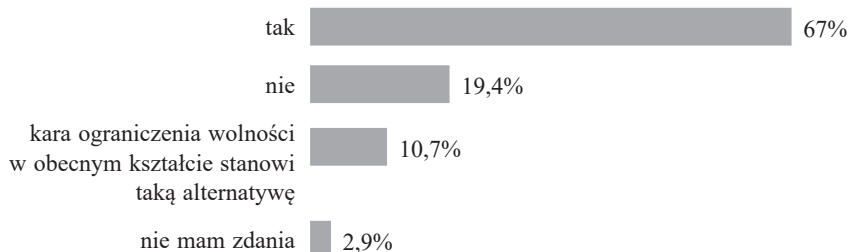
Zupełnie inaczej przedstawiają się odpowiedzi badanych na pytanie, czy kara ograniczenia wolności z wykorzystaniem systemu dozoru elektronicznego stanowiłaby rzeczywistą alternatywę dla kary pozbawienia wolności

¹⁴ Szczegółowo o zasadach funkcjonowania dozoru elektronicznego w ramach kary ograniczenia wolności zob. T. Sroka, *Kara..., passim*; K. Mamak, D. Zajac, *Dozór elektroniczny, w: Nowelizacja..., passim*.

Wykres 7. Czy w Pana/Pani opinii kara ograniczenia wolności w obecnym kształcie (tzn. bez możliwości zastosowania dozoru elektronicznego) stanowi rzeczywistą alternatywę dla kary pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania?

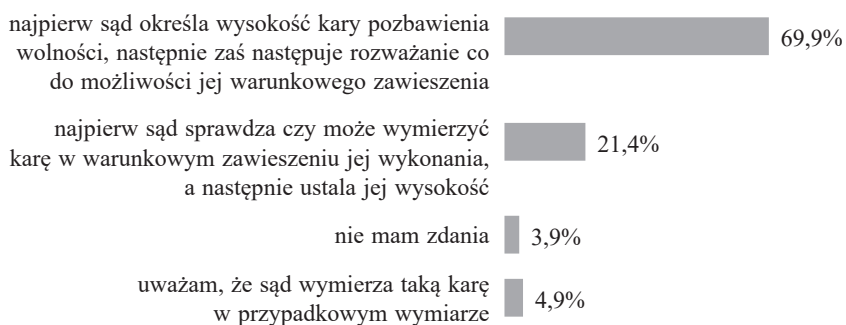
Wykres 8. Czy uważa Pan/Pani, że kara ograniczenia wolności wykonywana z wykorzystaniem systemu dozoru elektronicznego stanowiłaby rzeczywistą alternatywę dla kary pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania?

w warunkowym zawieszeniu jej wykonania (wykres 8). Pytanie dotyczy więc oceny potencjału, jaki oferowała kara ograniczenia wolności w okresie od 1 lipca 2015 r. do 14 kwietnia 2016 r. Znaczna część badanych, bo aż 67% (w tym 47,1% sędziów), uważa, że tak ukształtowana kara ograniczenia wolności byłaby tutaj alternatywą. Negatywnie na zadane pytanie odpowiedziało 19,4% respondentów (w tym 29,4% sędziów). 10,7% badanych (23,5% sędziów) uważa, że kara ograniczenia wolności w obecnym kształcie stanowi taką alternatywę, a 2,9% respondentów nie ma na ten temat zdania. Zaznacza się tutaj pewna niespójność: w poprzednim pytaniu 27,2% osób odpowiedziało, że kara ograniczenia wolności w obecnym kształcie stanowi rzeczywistą alternatywę dla warunkowo zawieszanej kary. Rozbieżności we wskazanym zakresie mogą wynikać z faktu, że w poprzednim pytaniu były trzy możliwości odpowiedzi, w tym zaś pytaniu były aż cztery, w rezultacie

czego odpowiedzi mogły rozkładać się bardziej nierównomiernie pomiędzy czterema dostępnymi wariantami. Niezależnie od tego odpowiedzi respondentów na oba pytania wykazują pozytywny stosunek do kary ograniczenia wolności wykonywanej z wykorzystaniem dozoru elektronicznego. Z 27,2% do 67% wzrasta odsetek akceptacji kary ograniczenia wolności jako potencjalnej alternatywy dla kary pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania – przez dodanie do niej tylko i wyłącznie możliwości stosowania dozoru elektronicznego. Wydaje się więc, że z perspektywy celu zmniejszenia orzekanych kar pozbawienia wolności decyzja o pozbawieniu kary ograniczenia wolności dodatkowego argumentu w postaci dozoru elektronicznego zwiększającego jej dolegliwość była zła.

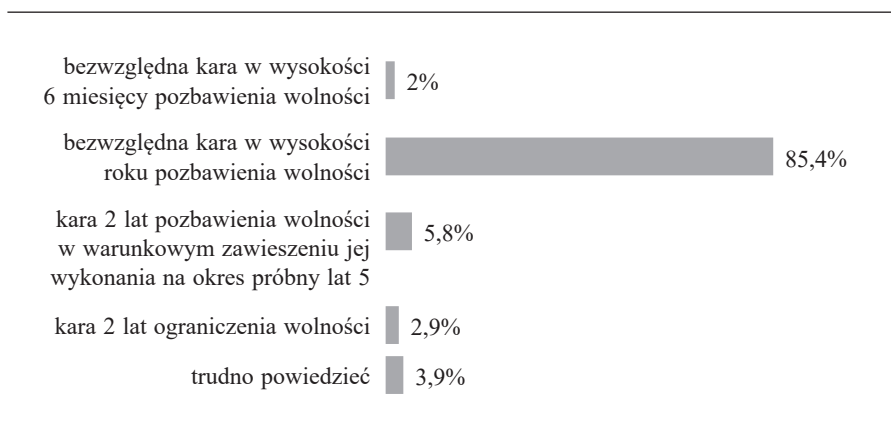
Wykres 9. Jak w Pana/Pani ocenie wygląda proces decydowania przez sąd o wymierzeniu kary pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania?

Kolejne pytanie zadane respondentom miało na celu zbadanie, jak w ich ocenie wygląda proces decydowania przez sąd o wymierzeniu kary pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania (wykres 9). 69,9% badanych (70,6% sędziów) odpowiedziało, że najpierw sąd sprawdza, czy może zastosować tę instytucję, a następnie wymierza tę karę. Należy tylko podkreślić, że taka „kolejność” jest niezgodna z kodeksowymi dyrektywami. Potwierdza to występujące przypuszczenie, że warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności traktowane jest jako kara *sui generis*, niewymieniona wprost w kodeksowym katalogu¹⁵.

¹⁵ Tak już A. Kordik, *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w systemie środków probacyjnych i jego efektywność*, Wrocław 1998, s. 40.

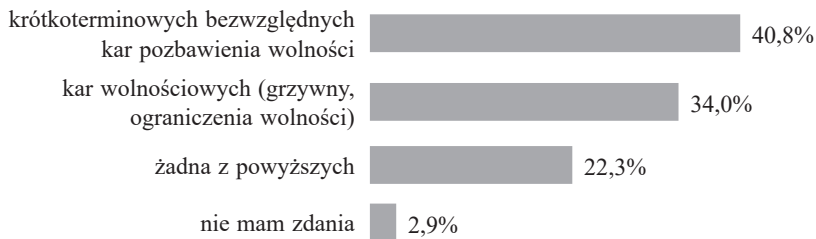
Wykres 10. Która z poniższych kar jest według Pana/Pani najsurowsza?

Swoiste potwierdzenie powyższego przypuszczenia stanowią odpowiedzi udzielone w kolejnym pytaniu – o surowość wymienionych środków reakcji karnej (wykres 10). 85,4% osób (94,1% sędziów) odpowiedziało, że karą najsurowszą spośród wymienionych jest bezwzględna kara w wysokości jednego roku pozbawienia wolności. Tylko 5,8% osób odpowiedziało, że karą najsurowszą jest kara dwóch lat pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania na okres próby lat pięciu. 3,9% badanych stwierdziło, że trudno orzec, która ze wskazanych kar jest najsurowsza. Można tutaj dojść do wniosku, że badani nie postrzegają kary pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania jako kary dolegliwej, nawet jeśli została ona orzeczona w stosunkowo wysokim wymiarze i na długi okres próby. Zdroworozsądkowo dolegliwość oceniana jest więc z perspektywy realnych skutków ukarania, a nie potencjału drzemiącego w tej karze. Realnie natomiast osoba z karą warunkowo zawieszoną pozostanie na wolności, w przeciwieństwie do osoby, która zostanie skazana na karę o połowę krótszą, ale bez warunkowego zawieszenia. Co warto podkreślić, powyższe odpowiedzi pochodzą nie od podsądnych, a od prawników praktyków, którzy mają świadomość, że warunkowe zawieszenie wykonania kary jest „tylko” instytucją probacyjną.

Kolejne pytanie dotyczyło postrzegania miejsca instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary na tle pozostałych środków reakcji karnej (wykres 11). Zdaniem 40,8% badanych kara pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania stanowi alternatywę dla krótkoterminowych bezwzględnych kar pozbawienia wolności; 34% osób (w tym 47,1% sędziów)

Wykres 11. Według Pana/Pani opinii kara pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania stanowi alternatywę dla kar:

uważa zaś, że jest alternatywą dla kar o charakterze wolnościowym. 22,3% osób (w tym 29,4% sędziów) twierdzi, że nie stanowi dla tych kar alternatywy. Tylko 2,9% badanych nie ma na ten temat wyrobionej opinii.

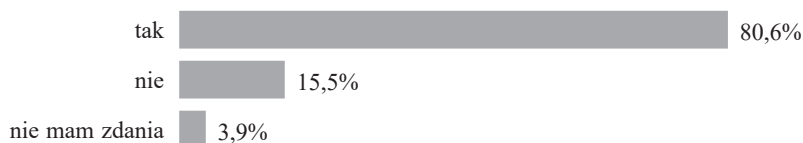
Dziwi tak znacząca liczba odpowiedzi, że instytucja ta stanowi alternatywę dla kar wolnościowych (34%), a szczególnie tak duża liczba odpowiedzi tego typu wskazana przez sędziów (47,1%). Przecież kara pozbawiania wolności warunkowo zawieszona powinna być traktowana jako alternatywa dla kar bezwzględnych – jest to bowiem instytucja probacyjna. Może to również oznaczać, że jest ona tak często stosowana wobec braku realnej alternatywy po stronie kar wolnościowych. Powinien być to dla ustawodawcy sygnał, że należy pracować nad tą materią. Właściwie ukształtowany katalog kar i środków karnych może realnie zmniejszyć liczbę orzekanych kar pozbawienia wolności, wypełni bowiem lukę, którą obecnie zajmuje kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

W kolejnym pytaniu respondenci zostali zapytani o to, czy uzasadnione byłoby szersze stosowanie instytucji warunkowego zawieszenia kary w przypadku skazania za przestępstwa nieumyślne¹⁶ (wykres 12). Aż 80,6% osób

¹⁶ Violetta Konarska-Wrzosek wskazuje, że zaskakujące i trudne do zaakceptowania jest to, że dopuszczono do orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania wobec sprawców, którzy m.in. z popełnienia przestępstwa uczynili sobie stałe źródło dochodu, popełnili przestępstwo, działając w zorganizowanej grupie albo związku, czyli wobec bardzo groźnych grup przestępców, niekiedy znacznie groźniejszych niż sprawcy przestępstw nieumyślnych. Zob. V. Konarska-Wrzosek, *Ustawowe przesłanki stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary po nowelizacji kodeksu karnego*, w: *Warunkowe zawieszenie wykonania kary w założeniach nowej polityki karnej*, red. A. Adamski, M. Berent, M. Leciak, Warszawa 2016, s. 179.

(w tym aż 82,4% sędziów) odpowiedziało, że byłoby to uzasadnione. Z tak postawioną tezą nie zgadza się 15,5% badanych (w tym 11,8% sędziów), a 3,9% osób (w tym 5,9% sędziów) nie ma zdania. Badani zgadzają się zatem z tym, ażeby warunkowe zawieszenie wykonania kary można było stosować w szerszym zakresie do przestępstw o charakterze nieumyślnym.

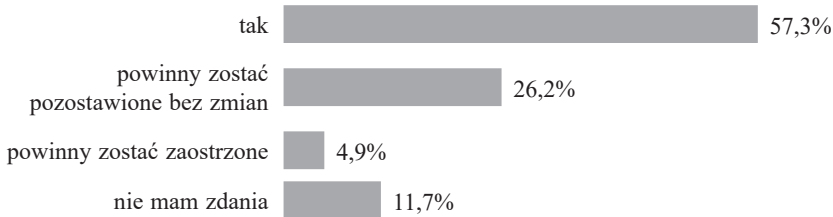
Wykres 12. Czy uważa Pan/Pani, że uzasadnione byłoby szersze stosowanie WZK w przypadku skazania za przestępstwa nieumyślne? (Np. rok dla przestępstw umyślnych i 2 lata dla przestępstw nieumyślnych).

Pokazuje to potencjalną drogę, którą może obrać ustawodawca. Nawet jeżeli nie chce powrotu do zasad obowiązujących wcześniej (przed 1 lipca 2015 r.), to może zastosować bardziej liberalne zasady w stosunku do wybranych grup przestępstw lub okoliczności procesowych, pozwalając na większą elastyczność jej stosowania. Do tej drugiej grupy okoliczności należy kwestia trybów konsensualnych, których dotyczyło kolejne pytanie.

Na mocy nowelizacji wchodzącej w życie w dn. 1 lipca 2015 r. ograniczono warunkowe zawieszenie wykonania pozbawienia wolności tylko do wypadków, gdy orzeczona kara nie przekracza roku. Ponadto zniesiono m.in. możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności orzeczonej do pięciu lat w trybie konsensualnym (poprzednio obowiązujący art. 343 § 2 pkt 2 k.p.k.). W związku z tym przesłanki dotyczące możliwości zastosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary w przypadku trybów konsensualnych uległy zaostrzeniu w stosunku do poprzednio obowiązującego stanu prawnego. Z uwagi na dokonane zmiany zapytano ankietowanych, czy w przypadku trybów konsensualnych przesłanki dotyczące możliwości zastosowania warunkowego zawieszenia kary powinny zostać zliberalizowane (wykres 13). Większość badanych – 57,3% osób (w tym 76,5% sędziów) – opowiedziała się za złagodzeniem przesłanek przy trybach konsensualnych, a 26,2% badanych (w tym 23,5% sędziów) odpowiedziało, że przesłanki powinny zostać pozostawione bez zmian.

Wykres 13. Czy w Pana/Pani ocenie, w przypadku trybów konsensualnych przesłanki dotyczące możliwości zastosowania WZK powinny zostać zliberalizowane?

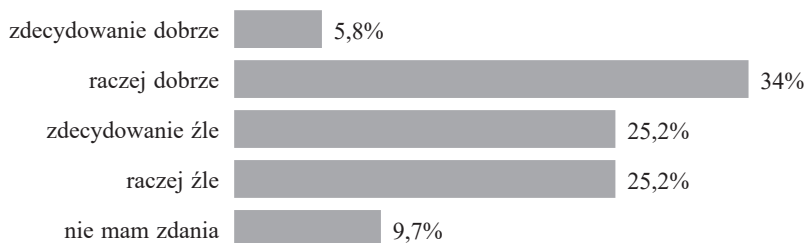
2.3. Zagadnienia związane z nowelizacją z dnia 1 lipca 2015 r.

Kolejna grupa pytań dotyczyła w większym stopniu problemów związanych bezpośrednio z aktualnymi zmianami. Instytucja warunkowego zawieszenia wykonania kary została całkowicie przemodelowana w ustawie z dn. 20 lutego 2015 r. o zmianie ustawy Kodeks karny i niektórych innych ustaw¹⁷. Autorzy projektu ustawy wskazywali, że konieczność zmiany wynika z nadużywania tej instytucji w praktyce orzeczniczej¹⁸. Wyniki przeprowadzonej ankiety wskazują, że instytucja ta była bardzo różnie postrzegana w środowisku prawniczym (wykres 14). Niewiele ponad połowa ankietowanych (50,4%) negatywnie oceniła funkcjonowanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary przed 1 lipca 2015 r., natomiast prawie 40% ankietowanych pozytywnie postrzegало funkcjonowanie tej instytucji w ówczesnym kształcie. Wskazać również warto, że aż dwie trzecie sędziów biorących udział w ankiecie oceniło funkcjonowanie regulacji dotyczących warunkowego zawieszenia wykonania kary w brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2015 r. pozytywnie. Zupełnie odwrotnie kształtują się natomiast odczucia prokuratorów – aż 78% oskarżycieli publicznych negatywnie postrzegало omawianą instytucję. Przyczyny tak drastycznych różnic szukać należy chyba w diametralnie różnych rolach procesowych sędziów i prokuratorów. Przepisy obowiązujące przed 1 lipca dawały sędziom dużo większą swobodę w kształtowaniu sankcji wobec sprawcy, umożliwiając jej elastyczne dostosowanie do okoliczności konkretnej sprawy i właściwości

¹⁷ Dz.U. 2015, poz. 396.

¹⁸ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny i niektórych innych ustaw, druk nr 2393, Sejm VII kadencji, s. 2.

Wykres 14. Jak ocenia Pan/Pani funkcjonowanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w stanie prawnym przed dniem 1 lipca 2015 r.?

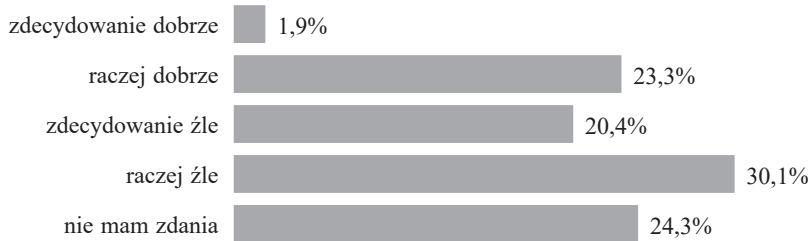

osobistych skazanego. Z drugiej strony dominujące wśród prokuratorów negatywne nastawienie do ukształtowanej w ten sposób instytucji wynikać może z jej nadużywania w praktyce sądowej. Jak wskazywano bowiem w uzasadnieniu projektu ustawy, w ponad 60% spraw sądy wymierzały sprawcy kary pozbawienia wolności z jej warunkowym zawieszeniem. Co więcej, w stosunku do ponad czterystu tysięcy osób kara z warunkowym zawieszeniem jej wykonania była orzekana co najmniej dwukrotnie¹⁹.

Nowe przepisy dotyczące warunkowego zawieszenia wykonania kary funkcjonują stosunkowo od niedawna, przez co nie jest do końca możliwa jednoznaczna ich ocena – czego dotyczyło kolejne pytanie (wykres 15). Potwierdzać wydaje się to fakt, iż prawie jedna czwarta ankietowanych (24,3%) nie wyrobiła sobie jeszcze opinii na temat warunkowego zawieszenia w nowym kształcie. Wskazać jednak należy, że już pierwsze obserwacje i opinie zdają się wskazywać, że obrany kierunek zmian nie uzdrowił instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary. Ponad połowa ankietowanych (50,5%) negatywnie oceniała tę instytucję w kształcie sprzed 1 lipca i dokładnie taka sama liczba ocenia ją negatywnie po tym dniu (50,5%). Opinii pozytywnych jest natomiast zdecydowanie mniej (25,2% – w stosunku do prawie 40% przed 1 lipca). Ponad jedna trzecia ankietowanych sędziów nie wyrobiła sobie jeszcze opinii na temat znowelizowanych przepisów, natomiast pozostała część jest w swoich ocenach podzielona – 29% ocenia nowe regulacje pozytywnie, natomiast 35% negatywnie. O wiele bar-

¹⁹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o zmianie ustawy Kodeks karny i niektórych innych ustaw, druk nr 2393, Sejm VII kadencji, s. 2.

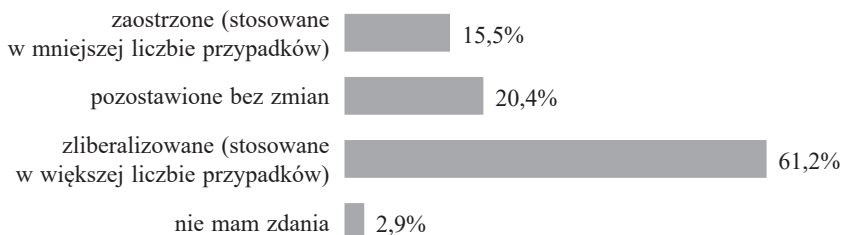
Wykres 15. Jak ocenia Pan/Pani funkcjonowanie instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w stanie prawnym po 1 lipca 2015 r.?

dziej zgodni są prokuratorzy, którzy wciąż w większości (72%) krytycznie podchodzą do warunkowego zawieszenia wykonania kary.

Jak wskazywano już powyżej, głównym argumentem autorów projektu nowelizacji przemawiającym za koniecznością zmian w przepisach dotyczących warunkowego zawieszenia było zbyt częste korzystanie z tej instytucji, co doprowadziło do sytuacji, w której kara ta stała się najczęstszą reakcją karnoprawną na popełnienie przestępstwa. Wydaje się jednak, że przesłanki warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności wprowadzone nowelizacją zbyt wąsko zawężyły stosowanie tej instytucji, co potwierdzają odpowiedzi ankietowanych na pytanie o postulowany kierunek zmian (wykres 16). Ponad 60% z nich (61,2%) uważa, że obowiązujące od lipca przepisy powinny zostać zliberalizowane, tak aby można je było stosować w większej liczbie przypadków. Co ciekawe, również większość prokura-

Wykres 16. W Pana/Pani ocenie przepisy dotyczące WZK w zakresie kary pozbawienia wolności powinny zostać:

torów (66,7%) wskazuje na konieczność złagodzenia przesłanek, których spełnienie jest wymagane dla orzeczenia kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

Podstawowym celem, który przyświecał autorom nowelizacji, była chęć zmiany struktury orzekanych kar poprzez zmniejszenie liczby orzekanych kar pozbawienia wolności, w tym z warunkowym zawieszeniem ich wykonania, na rzecz kar wolnościowych – grzywny oraz ograniczenia wolności. W tym celu nie tylko przemodelowano stosowanie warunkowego zawieszenia wykonania kary, ale dodano również do Kodeksu karnego art. 37a, który stanowi swoisty modyfikator ustawowego zagrożenia karą dla przestępstw zagrożonych karą pozbawienia wolności do lat ośmiu, umożliwiając sądowi wymierzenie za takie przestępstwo kary grzywny lub ograniczenia wolności²⁰. Niestety – praktyka wymiaru sprawiedliwości zdaje się wskazywać na to, że założony cel nie został osiągnięty (wykres 17); takie obserwacje potwierdza aż 42,7% ankietowanych. Prawie jedna piąta (19,4%) uczestników badania uważa natomiast, że zmiana przepisów nie doprowadziła w praktyce do większych zmian. Warty odnotowania jest fakt, że jedynie 17,6% ankietowanych sędziów wyraziło pogląd, że zakładany cel udało się osiągnąć, co pozwala zaryzykować tezę, że zmiana przepisów nie wpłynęła na praktykę orzeczniczą w taki sposób, aby skutecznie ograniczyć orzekanie kary pozbawienia wolności.

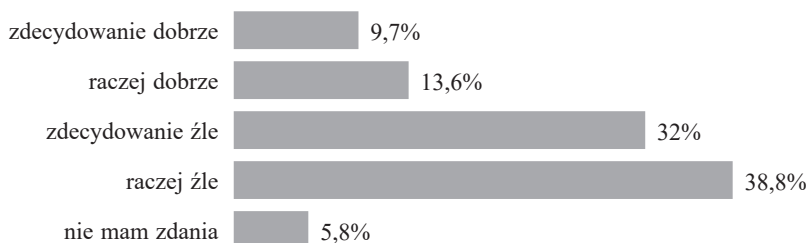
Wykres 17. Jednym z celów przyświecających zaostreniu przesłanek stosowania WZK było zmniejszenie ilości orzekanych kar pozbawienia wolności. Według własnych obserwacji, jak Pan/Pani ocenia realizację tego celu?

²⁰ Tak np. J. Majewski, w: *Kodeks karny. Część ogólna. Tom I. Część I. Komentarz do art. 1-52*, red. W. Wróbel, A. Zoll, Warszawa 2016, s. 737–738; M. Małecki, *Ustawowe zagrożenie karą i sądowy wymiar kary*, w: *Nowelizacja prawa karnego 2015. Komentarz*, red. W. Wróbel, Kraków 2015, s. 286; J. Giezek, *O sankcjach alternatywnych oraz możliwości wyboru rodzaju wymierzonej kary*, „Palestra” 2015, nr 7–8, s. 30.

Nowelizacja, poza zaostrzeniem przesłanek orzekania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, nałożyła na sąd również obowiązek orzeczenia co najmniej jednego z obowiązków probacyjnych wymienionych w art. 72 § 1 k.k. Nie jest więc już możliwe orzeczenie tzw. prostego warunkowego zawieszenia. Wyniki przeprowadzonej ankiety jednoznacznie wskazują na negatywną ocenę tej zmiany normatywnej – ponad 70% ankietowanych źle postrzega ustanowienie co najmniej jednego z obowiązków probacyjnych obligatoryjnym elementem kary pozbawienia wolności orzekanej z warunkowym zawieszeniem (wykres 18). W przeciwieństwie do omawianych poprzednio zmian konieczność orzeczenia przynajmniej jednego obowiązku probacyjnego spotkała się z pozytywną reakcją sędziów – prawie 60% z nich dobrze oceniło wprowadzenie omawianej regulacji, natomiast jedynie 35% wypowiedziało się na jej temat negatywnie. Całkowicie odmiennie oceniają omawianą zmianę prokuratorzy – prawie 90% z nich wyraziło się w tej kwestii negatywnie.

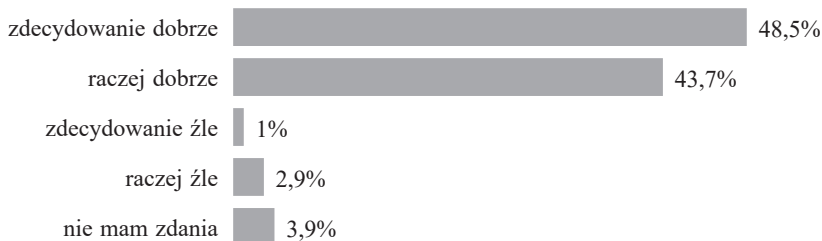
Wykres 18. Jak Pan/Pani ocenia wyłączenie możliwości zastosowania tzw. prostego WZK polegającego na WZK pozbawienia wolności i określeniu okresu próby przy jednoczesnym braku orzeczenia jakichkolwiek obowiązków probacyjnych określonych w art. 72 § 1 k.k.?

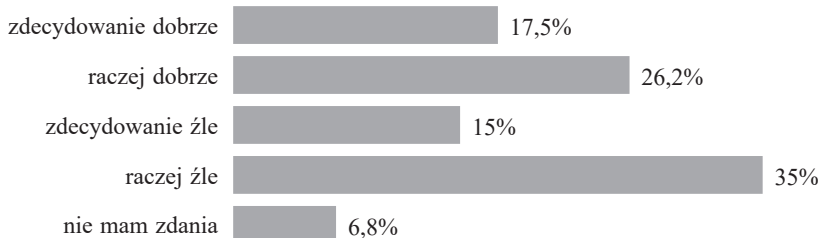
W przypadku skazania na karę z warunkowym zawieszeniem jej wykonania sprawcy przestępstwa z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej – z dn. 1 lipca 2015 r. obligatoryjne stało się objęcie go dozorem. Wprowadzenie ww. regulacji było dla ankietowanych najmniej kontrowersyjne (wykres 19), czemu dali oni wyraz w prawie jednomyślnej – 92,2% odpowiedzi (sędziowie: 94,4%) – pozytywnej ocenie tej zmiany.

Kolejne pytanie dotyczyło braku możliwości orzeczenia kary z warunkowym zawieszeniem jej wykonania w stosunku do sprawcy, który w czasie

Wykres 19. Jak Pan/Pani ocenia zmianę wprowadzoną z dniem 1 lipca 2015 r. polegającą na objęciu obligatoryjnym dozorem sprawcy, który popełnił przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej?

Wykres 20. Jak ocenia Pan/Pani wprowadzenie zakazu warunkowego zawieszenia wykonania kary w stosunku do sprawcy skazanego w czasie popełnienia przestępstwa na karę pozbawienia wolności?

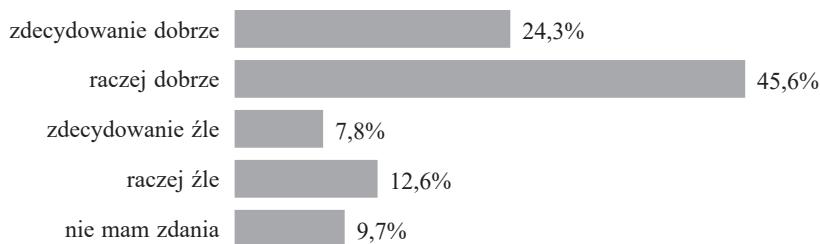
czynu był skazany na karę pozbawienia wolności (wykres 20). Przepis ten uniemożliwia więc negatywnie oceniane w uzasadnieniu projektu nowelizacji zjawisko kilkukrotnego orzekania wobec sprawcy kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Wprowadzenie tego ograniczenia nie jest jednoznacznie oceniane – połowa ankietowanych (sędziowie: 64,7%) wyraziła negatywne opinie dotyczące tej zmiany, 43,7% oceniło tę zmianę pozytywnie, a 6,8% badanych pozostało niezdecydowanych.

Jak zostało wcześniej wskazane, nowelizacja, która weszła w życie 1 lipca 2015 r., miała dać priorytet orzekaniu kar wolnościowych (grzywna, ograniczenie wolności). Kolejnym przejawem tej zmiany w filozofii karania jest wprowadzenie do Kodeksu karnego artykułu 75a. Zgodnie z tym przepisem

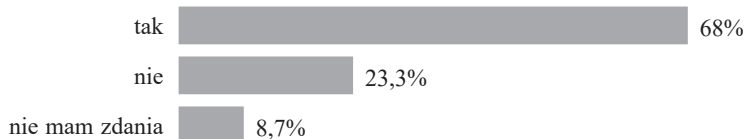
w sytuacji rażącego naruszenia porządku prawnego przez skazanego, wobec którego została orzeczona kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, sąd, zamiast zarządzać wykonanie orzeczonej kary, może zamienić ją na karę grzywny lub ograniczenia wolności. Wyposażenie sądu w tę nieznaną dotychczas w prawie polskim formę reakcji na naruszenie przez skazanego w okresie próby porządku prawnego zostało przez większość – 69,9% (sędziowie 94,4%) – ankietowanych oceniona pozytywnie (wykres 21). Co piąty badany źle ocenił omawianą instytucję, natomiast 9,7% nie wyraziło swojego zdania.

Ostatnie pytanie związane ze zmianami stosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności po 1 lipca 2015 r. dotyczyło stosowania tej instytucji wobec tzw. małego świadka koronnego

Wykres 21. Zgodnie z normą art. 75a w przypadku rażącego naruszenia porządku prawnego istnieje możliwość zamiany kary pozbawienia wolności na karę ograniczenia wolności albo grzywnę – zamiast zarządzenia wykonania orzeczonej kary pozbawienia wolności. Jak Pan/Pani ocenia tę możliwość?

Wykres 22. Czy uważa Pan/Pani za uzasadnione umożliwienie szerszego stosowania WZK w przypadku tzw. małego świadka koronnego? (Zgodnie z art. 60 § 5 k.k. sąd może warunkowo zawiesić wykonanie kary w wymiarze do 5 lat pozbawienia wolności na okres próby wynoszący do 10 lat).

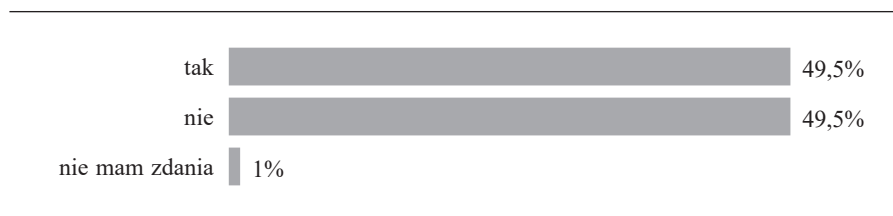

(wykres 22). Większość, tj. 68% ankietowanych (sędziowie: 94,4%), opowiedziało się za możliwością szerszego stosowania warunkowego zawieszenia wykonania kary wobec osoby, o której mowa w art. 60 § 5 k.k., przeciw było 23,3% ankietowanych, natomiast 8,7% badanych nie miało zdania.

2.4. Warunkowe zawieszenie wykonania innych środków reakcji karnej

Na mocy nowelizacji wchodzącej w życie z dn. 1 lipca 2015 r. nastąpiła istotna zmiana nie tylko odnośnie do warunków instytucji warunkowego zawieszenia dotyczących samej kary pozbawienia wolności, ale również w przedmiocie innych kar. Od tego dnia nie można już warunkowo zawieszać wykonania dwóch łagodniejszych kar znajdujących się w katalogu z art. 32 k.k. – kary grzywny i kary ograniczenia wolności. Także w tej kwestii wypowiedzieli się ankietowani (wykres 23). Na pytanie odnośnie do celowości istnienia możliwości warunkowego zawieszenia kary grzywny odpowiedzi za i przeciw rozłożyły się równomiernie, po 49,5%, a 1% pozostał niezdecydowany.

Wykres 23. Czy powinna istnieć możliwość warunkowego zawieszenia wykonania grzywny?

Nieco bardziej zdecydowani byli ankietowani w zakresie analogicznego pytania dotyczącego kary ograniczenia wolności (wykres 24). W tym przypadku przeciwnych istnieniu możliwości warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności było 56,3% (sędziowie: 58,8%) pytanych.

Kolejne pytanie związane z instytucją warunkowego zawieszenia dotyczyło możliwości objęcia jej zakresem środków karnych (wykres 25). Część z nich może mieć w indywidualnym przypadku dużo bardziej dolegliwy charakter niż kary. Przykładowo można wskazać na zawodowego kierowcę, któremu w ramach wyroku skazującego wymierza się karę grzywny oraz zakaz prowadzenia pojazdów. Wydaje się, że konieczność przekwalifikowania

Wykres 24. Czy powinna istnieć możliwość warunkowego zawieszenia wykonania kary ograniczenia wolności?

Wykres 25. Czy powinna istnieć możliwość warunkowego zawieszenia wykonania środków karnych?

się na czas obowiązywania zakazu może w sposób bardziej istotny wpłynąć destabilizująco na życie jego i jego rodziny niż orzeczona kara pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania. Rozważania w tym zakresie prowadziła A. Krakówka, która wprawdzie odrzuciła zasadność idei wprowadzenia tej instytucji do wszystkich środków karnych, ale wskazała jednocześnie na potrzebę istnienia takiej możliwości w zakresie środków karnych polegających na „zakazie prowadzenia pojazdów oraz zakazie zajmowania określonego stanowiska, wykonywania określonego zawodu lub prowadzenia działalności gospodarczej”²¹. Stąd – między innymi – wydało się zasadne zadać pytanie o możliwość warunkowego zawieszania środków karnych.

Na tak zadane pytanie 65% odpowiedziało negatywnie, a 32% pozytywnie (sędziowie: 70,6% negatywnie, a 29,4% pozytywnie). Większość jest więc przeciwna takiej możliwości. Niewykluczone jednak, że układ odpowiedzi zmieniłyby się, gdyby pytania dotyczyły nie całej klasy środków, a poszczególnych środków karnych – wymagałoby to jednak podjęcia bardziej szcze-

²¹ A. Krakówka, *Warunkowe zawieszenie wykonania środków karnych – propozycje de lege ferenda*, „Probacja” 2009, nr 3–4, s. 164.

gółowych badań. Należy jednak mieć na uwadze, że pomimo wyraźnego wskazania, która z opcji zyskała większe poparcie, nie są to jednak wyniki tak jednoznaczne jak np. przy pytaniu dotyczącym celowości istnienia omawianej instytucji w przypadku kary pozbawienia wolności, co pozwala przypuszczać, że jest w tej kwestii miejsce na dyskusję.

2.5. Uwagi ankietowanych

Na koniec ankiety pozostawiono miejsce na uwagi dotyczące instytucji warunkowego zawieszenia kary. Część osób skorzystało z tej możliwości i spisało swoje przemyślenia związane z tą instytucją. Niektóre wypowiedzi stanowiły niejako wzmocnienie odpowiedzi udzielanych na wcześniejszym etapie wypełniania ankiety (np. „Należy uelastyczyć jej stosowanie w zależności od indywidualnie ocenianej sprawy”), jednak niektóre z nich poruszały nowe kwestie lub zawierały osobiste komentarze dotyczące funkcjonowania tej instytucji obecnie.

Przytoczyć w całości należy jedną z bardziej wyważonych opinii, w której próbowano wskazać zarówno korzyści, jak i problemy płynące z nowelizacji lipcowej z 2015 r.:

W mojej ocenie przed nowelizacją z 2015 r. instytucja ta była zdecydowanie nadużywana, obecnie jednak przeszliśmy „ze skrajności w skrajność”. Wszystkie znane mi przypadki zastosowania WZK do przestępstw, w odniesieniu do których nie można skorzystać z „starej” regulacji (a było ich wyłącznie kilka) to tzw. „polskie uniewinnienia” – a więc orzeczenie 3 miesięcy p.w. z zawieszeniem wykonania i obowiązkiem jednokrotnego poinformowania sądu o przebiegu okresu próby. W istocie nie zaobserwowałem żadnego przypadku WZK poza sytuacjami wątpliwymi, gdzie jednak sąd nie zdecydował się skorzystać z art. 7 k.p.k. W pozostałych sprawach zdarza się wręcz, iż sędzia wskaże, że chciałby skorzystać z WZK, jednakże z uwagi na obecny kształt owej regulacji nie może tego zrobić (np. sprawa dotycząca przestępstwa znęcania się przez sprawcę uprzednio skazanego na p.w., który od czasu wszczęcia postępowania zmienił miejsce zamieszkania, nie miał już żadnego kontaktu z pokrzywdzoną i pracował na dwa etaty by spłacić ciężące na nim zadłużenie, w tym dot. nieuiszczonych alimentów, a więc przypadek, gdzie finansowe karanie byłoby niecelowe i uderzałoby w istotny sposób w pokrzywdzoną, na rzecz której działał komornik, podobnie jak i ograniczenie wolności poprzez nieodpłatną pracę – zmuszające sprawcę do porzucenia jednej z wykonywanych prac). Wedle mojej wiedzy obecnie nawet w przypadku trybów konsensualnych, prokuratury (woj. mazowieckie) preferują grzywny lub ograniczenie wolności (w wymiarze

2 lat). Od tej strony nowelizacja niewątpliwie przyniosła planowany efekt. Pytanie czy tak jak zasugerowałem powyżej, efekt ten nie jest wręcz zbyt daleko idący, a „polityka” karania nie przypomina pijanego odbijającego się od ściany do ściany.

Powyższa opinia ma poparcie w statystykach mówiących o nadużywaniu instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary, które stanęły u podstaw decyzji ustawodawcy o zaostrzeniu przesłanek jej stosowania w przypadku kary pozbawienia wolności. Jednak wskazuje jednocześnie, że sytuacja po nowelizacji nie jest optymalna i istnieje potrzeba stosowania warunkowego zawieszenia kary w przypadkach, które pod rządami obecnych przepisów nie pozwalają sądowi na podjęcie takiej decyzji.

Przejawem wręcz niezgodnego z prawem wypełniania tej „luki” jest inny głos, mówiący o tym, że aby móc skorzystać z dobrodziejstwa warunkowego zawieszenia kary, kwalifikuje się sprawę będącą przedmiotem postępowania z innego przepisu, niż to wynikałoby ze stanu faktycznego:

Z mojej praktyki wymiar kary jest drastycznie zaniżany, a nawet stosowane są łagodniejsze kwalifikacje prawne aby tylko umożliwić orzeczenia kary z warunkowym zawieszeniem.

Takie zachowanie jest całkowicie niedopuszczalne, jednak ta wypowiedź pokazuje, jak bardzo wymiar sprawiedliwości odczuwa zawężenie możliwości stosowania tej instytucji. Takie informacje powinny być sygnałem do zintensyfikowania prac i podjęcia dyskusji dotyczącej kształtu tej instytucji oraz wprowadzenia niezbędnych zmian mających na celu dostosowanie tej instytucji do potrzeb wymiaru sprawiedliwości.

Innym wątkiem, który został zasygnalizowany w treściach uwag, jest kwestia możliwych sposobów reakcji karnej. Wydaje się, że odczuwalny jest brak wystarczająco szerokiej palety możliwych sposobów ukarania przestępców. Świadczą o tym takie propozycje rozwiązania tego problemu:

Dużo lepszym rozwiązaniem byłoby stosowanie nawet bardzo krótkich kar pozbawienia wolności (np. 2 tyg. czy tydzień), które uświadomiłyby sprawcę czynu zabronionego, że społeczeństwo nie akceptuje pewnych złych norm postępowania, ale daje mu szansę szybkiego powrotu do życia społecznego i pokłada w nim zaufanie. Rzeczywiste pozbawienie wolności, ale na krótki okres czasu pozwoliłoby sprawcy odczuć karę odizolowania od społeczeństwa, ale w takim zakresie, że mógłby się szybko zrehabilitować. Co istotne, takie krótkie

pozbawienie wolności winno się wiązać z brakiem jakichkolwiek przywilejów. Brak widzeń, brak telewizora, i radia, tylko spacer, książki i rozmowy z psychologiem/wychowawcą.

Inny głos dotyczył szerszego stosowania mechanizmów probacyjnych w zależności od rodzaju popełnionego przestępstwa:

Może należy przemyśleć obligatoryjne zawieszenie dla niektórych rodzajów przestępstw, jeśli sprawca pierwszy raz byłby karany.

Ostatnią kwestią, na którą należy zwrócić uwagę, jest problem, który znajdował się niejako na uboczu dyskusji o instytucji warunkowego zawieszenia kary przed jej nowelizacją. Chodzi o instrumentalne wykorzystywanie instytucji prawa karnego przez sąd nie w celu zastosowania właściwej reakcji karnej, ale zapewnienia sobie przez sąd utrzymania w mocy wyroku:

Warunkowe zawieszenie wykonania kary pozbawienia wolności jest swego rodzaju „wytrychem” i kamizelką ratunkową dla sędziów, którzy orzekając tę karę, mają pewność, że ich wyrok nie zostanie uchylony w drodze kasacji, a zatem nie zaliczą „wpadki”, która ma wpływ na ocenę awansową sędziego. Skazani na tę karę nie mają absolutnie poczucia, że są karani, co widać wyraźnie, gdy udzielają odpowiedzi w czasie przesłuchania na pytanie, czy byli karani. Ten rodzaj kary nie zapewnia także satysfakcji pokrzywdzonemu z ukarania sprawcy.

Z powyższego wynika, że kara w warunkowym zawieszeniu jej wykonania mogła być nadużywana także z tego powodu, że sąd uważał ją za karę bezpieczną w kontekście nadzoru kasacyjnego. Brak orzeczenia bezwzględnej kary pozbawienia wolności wyłączał możliwość kontroli przez Sąd Najwyższy. Pozornie może się wydawać, że taka sytuacja jest korzystna z punktu widzenia nadmiernej surowości karania, gdyż zamiast kary bezwzględnej orzekana jest „kara” łagodniejsza. Jednak biorąc pod uwagę następczą ilość zarządzanych do wykonania kar i związane z tym przeludnienie zakładów karnych, można nabrać wątpliwości. Może się okazać, że oceniane sprawy nie dość, że nie zasługiwały na karę pozbawienia wolności (nawet w warunkowym zawieszeniu jej wykonania), to w ogóle nie nadawały się na przypisanie oskarżonemu odpowiedzialności karnej. Przykład ten pokazuje, że przeprowadzając nowelizację, należy brać pod uwagę różne aspekty funkcjonowania przepisów, w tym także takie, które nie znajdują oparcia w przepisach kodeksowych dotyczących dyrektyw wymiaru kary.

3. Podsumowanie

Próbując podsumować zaprezentowane wyżej wyniki badań, należy stwierdzić, że ocena ostatnich zmian jest raczej negatywna. Badani potwierdzają istnienie problemu nadużywania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności, jednak jednocześnie uznają, że zmiany poszły w złym kierunku. Przesłanki jej stosowania są określone zbyt restrykcyjnie, przez co sąd nie ma dostatecznej swobody kształtowania właściwej reakcji karnej. Poniżej znajdują się bardziej szczegółowe wnioski, odnoszące się do konkretnych pytań. Należy mieć jednak na uwadze, że pytania badały przede wszystkim odczucia ankietowanych i to na ich podstawie formułowali oni swoje oceny. Wprawdzie ankietowani byli praktykami wymiaru sprawiedliwości, jednak nie zawsze ich jednostkowe obserwacje musiały odpowiadać rzeczywistości w całościowym jej obrazie. Mimo to – co do niektórych przynajmniej kwestii ankietowani wykazywali zaskakującą wręcz zbieżność.

Wnioski szczegółowe są następujące:

1. Wydaje się, że pozycja instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności jako jednego z ważnych instrumentów reakcji karnej jest niezachwiana. Niemalże jednogłośnie opowiedziano się za potrzebą jej istnienia.

2. Nieco trudniejszym zadaniem było określenie jej docelowego kształtu. Niezdecydowanie wystąpiło także w tak fundamentalnej kwestii, jak graniczna wysokość, po przekroczeniu której nie powinno być już możliwości zawieszenia wykonania kary. Najwięcej osób opowiedziało się za okresem dwóch lat, a więc granicą występującą przed 1 lipca 2015 r. Dość spora liczba osób postulowała ustalenie tej granicy jeszcze wyżej – na poziomie trzech, pięciu, a nawet dziesięciu lat. Tym, co dało się więc zauważyć, jest zdecydowana deklaracja poparcia dla zliberalizowania przesłanek stosowania tej instytucji.

3. Większość ankietowanych (67%) wyraziła się także pozytywnie w odpowiedziach na pytanie o możliwość stosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary w przypadku osób, co do których stosowano ją w przeszłości.

4. Jednym z możliwych powodów nadużywania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności jest brak rzeczywistej alternatywy na gruncie kar wolnościowych. Od 1 lipca 2015 r. do 14 kwietnia 2016 r. w ramach kary ograniczenia wolności była możliwość zastosowania dozoru elektronicznego do kontroli pobytu osoby skazanej. Przy pytaniu o to, czy kara ograniczenia wolności stanowi rzeczywistą

alternatywę dla kary pozbawienia wolności warunkowo zawieszanej, odpowiedź „tak” wskazało zaledwie 27,2% ankietowanych. Przy umożliwieniu stosowania w ramach tej kary dozoru elektronicznego wskaźnik pozytywnych odpowiedzi wzrósł do 67%.

5. Jednym z problemów związanych z omawianą instytucją może być także to, że kara warunkowo zawieszona stała się *de facto* osobnym – niewymienionym w katalogu z art. 32 k.k. – rodzajem kary. Świadczyć może o tym niezgodny z przepisami sposób jej wymierzania. Najpierw sprawdzana jest możliwość wymierzenia takiej warunkowo zawieszanej kary, a dopiero później ustalana jest jej wysokość (tak twierdzi prawie 70% badanych). Potwierdza to także pytanie o porównanie dolegliwości poszczególnych sposobów reakcji karnej. Mając do wyboru kilka kar, aż 85,4% badanych – wśród sędziów jeszcze więcej, bo aż 94,1% – wskazało, że najsurowsza z nich to kara jednego roku pozbawienia wolności (bezwzględna); a do wyboru była także kara dwóch lat pozbawienia wolności warunkowo zawieszona na okres próby pięciu lat (którą wskazało tylko 5,8% badanych). Świadczy to o tym, że dolegliwość oceniania jest przez pryzmat rzeczywistych konsekwencji, jakie niosą ze sobą kary, a nie ich potencjalnych następstw, a to z kolei pozwala różnicować „kary pozbawienia wolności” w zależności od tego, czy zastosowana została instytucja warunkowego zawieszenia, czy nie. Fakt ten sprawia, że ich ocena jest diametralnie różna, także wśród prawników, którzy – przynajmniej teoretycznie – mają wiedzę o deklarowanej naturze mechanizmów probacyjnych.

6. Ankietowani pozytywnie wypowiadali się w przedmiocie konkretnych pomysłów pozwalających na częściowe zliberalizowanie przesłanek instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności. Zdecydowana większość ankietowanych – aż 80% – opowiedziała się za możliwością zwiększenia granicy kary pozbawienia wolności w przypadku przestępstw nieumyślnych, a 56% badanych opowiedziało się za liberalizacją w przypadku stosowania tej instytucji na gruncie trybów konsensualnych.

7. Ocena samej instytucji zarówno przed nowelizacją z 1 lipca 2015 r., jak i po tej dacie jest raczej negatywna. Oznacza to, że w opinii ankietowanych problem z warunkowym zawieszeniem kary pozbawienia wolności nie został w sposób dostateczny rozwiązany na skutek nowelizacji.

8. W opinii badanych recepta na problem nadużywania warunkowego zawieszenia wykonania kary okazała się niewłaściwa. Zaostrzenie przesłanek jej stosowania nie spotkało się z powszechną akceptacją. Większość badanych uznała, że powinny zostać one zliberalizowane (61,2%), a więc w tym zakresie reforma powinna – przynajmniej częściowo – zostać odwrócona.

9. Brak zrealizowania celu reformy z 1 lipca 2015 r., jakim miało być zmniejszenie ilości orzekanych kar pozbawienia wolności, potwierdza większość badanych, którzy albo nie zauważyli zmian (19,4%), albo wprost deklarowali, że cel ten nie został zrealizowany (42,7%).

10. Negatywnie oceniana jest także zmiana polegająca na obligatoryjnym orzekaniu jednego ze środków probacyjnych z art. 72 § 1 k.k. obok zastosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności. Ponad 70% ankietowanych wypowiedziało się w tym zakresie negatywnie. Co warte odnotowania – sędziowie oceniają tę zmianę pozytywnie (takie zdanie wyraziło 60% z nich).

11. Przykładem zmian dobrze ocenianych przez ankietowanych jest obowiązek objęcia dozorem osoby skazanej na karę pozbawienia wolności w warunkowym zawieszeniu jej wykonania za przestępstwo z użyciem przemocy na szkodę osoby wspólnie zamieszkującej. Prawie jednomyślnie (92,2%) oceniono tę regulację pozytywnie.

12. Mniej jednoznaczna opinia dotyczyła zakazu stosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w stosunku do sprawcy skazanego w czasie popełnienia przestępstwa na karę pozbawienia wolności. Oceny negatywne (50%) nieznacznie przeważały nad pozytywnymi (43,7%).

13. Pozytywnie, bo tak odpowiedziało aż 69,9% ankietowanych (w przypadku sędziów niemalże jednogłośnie – 94,4%), oceniono zmianę liberalizującą mechanizm obligujący sąd do zarządzania skierowania do wykonania kary warunkowo zawieszony w przypadku naruszenia porządku prawnego w okresie próby (art. 75a k.k.).

14. Także pozytywnie (68% ankietowanych) oceniono możliwość szerszego stosowania instytucji warunkowego zawieszenia wykonania kary pozbawienia wolności w stosunku do tzw. małego świadka koronnego z art. 60 § 5 k.k.

15. Jedną z konsekwencji nowelizacji instytucji warunkowego zawieszenia kary było nie tylko zaostrenie przesłanek w stosunku do kary pozbawienia wolności, ale także wyłączenie możliwości stosowania tej instytucji probacyjnej w stosunku do kary grzywny i kary ograniczenia wolności. Równomiernie rozłożyła się ocena wyłączenia możliwości jej stosowania do kary grzywny (po 49,5%), w przypadku zaś kary ograniczenia wolności nieznacznie przeważały głosy za zmianą (56,3%).

16. Ostatnie pytanie merytoryczne dotyczyło potrzeby istnienia możliwości warunkowego zawieszenia wykonania środków karnych. 65% ankietowanych opowiedziało się przeciwko takiej opcji.

17. Niepokojące były uwagi ankietowanych związane z próbą znalezienia sposobu na zastosowanie tej instytucji w przypadkach, w których formalnie nie było takiej możliwości. Wskazywano na takie metody jak znaczne zaniżanie kary przez sąd lub kwalifikowanie przestępstwa z innego typu czynu zabronionego przewidującego łagodniejszą sankcję.

18. Innym niepokojącym sygnałem mogącym uzupełniać paletę powodów nadużywania instytucji warunkowego zawieszenia kary pozbawienia wolności jest brak możliwości jej skontrolowania przez Sąd Najwyższy, przez co jest to kara „bezpieczna” dla wymierzającego ją sądu.

Conditional suspension of the enforcement of the imposed penalty in the scope of opinions by the practitioners of justice

Summary

Conditional suspension of the enforcement of the imposed penalty is one of the institutions of criminal law with the greatest practical significance for the image of the Polish judiciary. In recent years - as a result of the amendment of July 1, 2015, as well as subsequent changes – position of this institution in system of law has changed. This article presents the results of the survey research conducted among practitioners of justice. They were asked about a number of specific issues related both to the idea of conditional suspension of the enforcement of the imposed penalty, and to the specific regulations that came into force as a result of recent amendments.

Key words: penalty, suspension of the enforcement of the imposed penalty, deprivation of liberty, amendment to criminal law, survey research

Daria Kucyper – Uniwersytet Jagielloński, Wydział Prawa i Administracji (absolwent)

Kamil Mamak – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie, Wydział Filozoficzny (doktorant)

Wojciech Płóciennik – Uniwersytet Jagielloński, Wydział Prawa i Administracji (absolwent)